

UNIVERSITY OF AMSTERDAM

FACULTEIT DER MAATSCHAPPIJ- EN GEDRAGSWETENSCHAPPEN

Graduate School of Childhood Development and Education

Pionieren in Relaties

Ervaringen met het Geven en Ontvangen van Informele Sociale Steun in een
Opvoedingsondersteuningsprogramma om Opvoedstress te Verminderen

Masterthesis Orthopedagogiek

Pedagogische en Onderwijskundige Wetenschappen

Universiteit van Amsterdam

L. E. Remmelink

Begeleiding: Dr. P. H. O. Leijten en Dr. P. J. Hoffenaar

Amsterdam, augustus, 2017

Pionieren in Relaties

Ervaringen met het Geven en Ontvangen van Informele Sociale Steun in een
Opvoedingsondersteuningsprogramma om Opvoedstress te Verminderen

Met dank aan alle deelnemende steun- en vraaggezinnen

Abstract

Background. Informal social support can reduce parenting stress. Yet, little is known about how parents experience providing and receiving informal social support. This knowledge is important to understand the factors that impact how informal social support can successfully reduce parenting stress.

Methods. Qualitative phenomenological research using semi-structured interviews with 16 support providing parents and 12 support receiving parents participating in an informal parenting support program.

Results. Parents who provide support experience this as enriching. Support receiving parents value the given parenting support. The start-up phase, friendly and accessible contact, keeping a distance and acknowledging inequality are experienced as promoting successful social support. A lack of insight into each other's world, reluctance to reach out, or ask for help, and unrequested support are all experienced as barriers to successful social support. Most parents perceive the social support to reduce parenting stress.

Conclusions. Several factors can be beneficial to providing and receiving of informal social support. Also, some obstructing experiences can be distinguished that lead to recommendations to improve interpersonal relationships of the participants.

Keywords: Buurtgezinnen.nl, informal social support, vulnerable families, parenting stress, experiences in providing and receiving, interpersonal relationships

Samenvatting

Achtergrond. Informele sociale steun kan opvoedstress in gezinnen verminderen. Er is echter weinig bekend over ervaringen van steun- en vraagouders in het geven en ontvangen van informele sociale steun. Deze kennis is belangrijk om te begrijpen hoe informele sociale steun opvoedstress kan verminderen.

Methoden. In een kwalitatief fenomenologisch onderzoek is bij 16 steunouders en 12 vraagouders een semigestructureerd interview afgenomen. Alle ouders nemen deel aan een informeel opvoedingsondersteuningsprogramma.

Resultaten. Waar steunouders het verrijkend vinden om een ander gezin te steunen, vinden vraagouders het waardevol steun te krijgen bij de opvoeding en ontwikkeling van hun kind. Bevorderend voor de relatie zijn de opstartfase, vriendelijk en laagdrempelig contact, bewaren van afstand en erkennen van ongelijkwaardigheid. Aan de andere kant is een aantal ouders dat belemmerende ervaringen heeft, zoals een gebrekkig zicht op de leefwereld van de ander, handelings- en vraagverlegenheid en het geven en ontvangen van ongevraagde steun. De meeste steun- en vraagouders zien een vermindering in opvoedstress bij de vraagouder.

Conclusies. Verschillende factoren bevorderen het geven en ontvangen van sociale steun. Tevens is een aantal belemmerende ervaringen te onderscheiden die resulteren in aanbevelingen om de onderlinge relatie verder te optimaliseren.

Trefwoorden: Buurtgezinnen.nl, informele sociale steun, kwetsbare gezinnen, opvoedstress, ervaringen in geven en ontvangen, interpersoonlijke relaties

Ervaringen met het Geven en Ontvangen van Informele Sociale Steun in een Opvoedingsondersteuningsprogramma om Opvoedstress te Verminderen

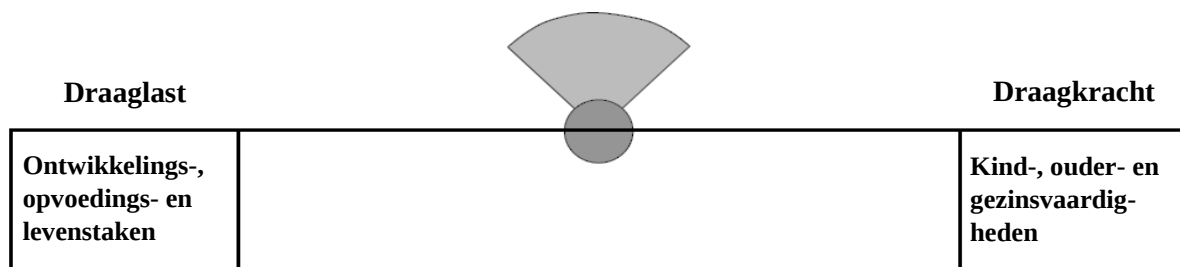
Meer dan 33% van de ouders in Nederland met thuiswonende minderjarige kinderen ervaart opvoedstress (CBS, 2008). Dit duidt op een groot probleem, omdat opvoedstress kan zorgen voor problemen rondom de opvoeding en ontwikkeling van kinderen (Belsky, 1984; Östberg & Hagekull, 2000). In stressvolle situaties is het van belang om protectieve factoren te versterken, zoals informele sociale steun (Cohen, 2004; Cohen & Wills, 1985). Veel ouders schakelen zelf de nodige informele sociale steun in, maar er zijn ook laagdrempelige preventieve interventies die mensen met elkaar matchen met als doel het versterken van informele sociale steun en het verlichten van stress in gezinnen (Budde & Schene, 2004; Engbersen, Sprinkhuizen, Uytterlinde, & Lub, 2008). De effectiviteit van dergelijke wisselt erg per studie en hangt mogelijk af van de onderlinge relatie tussen ouders (Bolger, Zuckerman, & Kessler, 2000; Thoits, 2011). Daarom doe ik in deze kwalitatieve studie onderzoek naar de ervaringen van ouders met het geven en ontvangen van informele sociale steun door ouders aan ouders. Deze kennis geeft meer inzicht in de steunende relaties tussen ouders in een informele setting, waar ouders tevreden over zijn en waar ze tegenaan lopen. Het doel van deze studie is tweeledig. Ten eerste biedt het inzicht in de manier waarop ouders in een informele setting met elkaar samenwerken. Ten tweede poogt het onderzoek de ondersteunende dienstverlening aan ouders te optimaliseren.

Opvoedstress

Opvoedstress is enigszins “gezond” als het licht en kortdurend van aard is (Schreuders, 2015), maar op het moment dat stress intens en langdurig aanhoudt kan het invloed hebben op het welzijn van de ouder en het (ouderlijk) functioneren (Gleeson, Hsieh, & Cryer-Coupet, 2016; Simons & Johnson, 1996). Vaak wordt deze stress veroorzaakt door een opeenstapeling van risicovolle kind-, ouder-, en omgevingsfactoren (Bakker, Bakker, Van Dijke, & Terpstra, 1998; Bronfenbrenner, 1977; Östberg & Hagekull, 2000), zoals het gedrag van kinderen, de psychische en fysieke gezondheid van ouders, echtscheiding, sociale isolatie, armoede en/of problemen in de familie of op het werk (Corcoran & Nichols-Casebolt, 2004). Ouders kunnen daardoor last hebben van vervelende klachten, zoals een sombere stemming, slecht slapen, piekeren, concentratieproblemen, en prikkelbaarheid (Schreuders, 2015).

Hoe ouders met stress omgaan is verschillend: de een zoekt steun in het eigen netwerk of de hulpverlening en de ander probeert het zelf op te lossen (Crnic & Low, 2002). De mate waarin

ouders een situatie nog als behapbaar ervaren, is afhankelijk van de balans tussen draagkracht en draaglast (Bakker, et al., 1998) (zie Figuur 1). Het is aannemelijk dat naarmate de draaglast hoger is en de draagkracht lager dat gezinnen mogelijk meer in kwetsbare situaties kunnen verkeren met mogelijk meer (opvoedings-)problemen en opvoedstress (Coulton, Crampton, Irwin, Spilsbury, & Korbin, 2007; Hermanns, Öry, & Schrijvers, 2005). Er is dan sprake van een disbalans in draaglast en draagkracht, waarbij de opvoedingstaken meer vragen dan wat ouders op dat moment kunnen bieden. Met name gezinnen met een zwakke maatschappelijke positie (e.g., eenoudergezinnen, gezinnen die leven onder de armoedegrens, gezinnen waarbij de moeder laagopgeleid is en niet-Westerse gezinnen) lopen meer risico om in disbalans te raken (Zeijl, Crone, Wiefferink, Keuzenkamp, & Reijneveld, 2005). Zo zouden ouders uit eenoudergezinnen de opvoeding tot vijf keer meer belastend ervaren dan tweeoudergezinnen. Aangezien genoemde gezinnen veelal een gering sociaal netwerk lijken te hebben (Zeijl et al., 2005), zullen zij mogelijk baat hebben bij sociale steun, zodat hun draaglast en draagkracht weer enigszins in balans kunnen komen (Bakker et al., 1998).

Figuur 1. Balansmodel. Vereenvoudigde weergave. Uit “O&O in perspectief” van I. Bakker, C. Bakker, A. Van Dijke, en L. Terpstra, 1998, p. 21. Utrecht: NIZW

Informele Sociale Steun

Informele sociale steun verwijst naar de psychologische en materiële bronnen uit de sociale omgeving die erop gericht zijn het vermogen van gezinnen te vergroten, zodat zij adequaat kunnen omgaan met stress (Cohen, 2004). Concreet betreft dit het bieden informatie, advies, tastbare hulp of een actie geboden door gezinnen die een ander willen bijstaan aan gezinnen die in stressvolle situaties verkeren (Gottlieb, 1983). Sociale steun bestaat uit vijf typen van ondersteuning: praktische steun, emotionele steun, adviserende steun (Ortega, 2002), waarderingssteun (Wills, in Van Tilburg, 1985, p. 40) en gezelschapssteun (Hortulanus, Machielse, & Meeuwesen, 2003). Praktische steun bestaat uit het ondersteunen in praktische zaken, zoals het opvangen van een kind of het vertalen van een brief. Emotionele steun bestaat

uit het bieden van een luisterend oor en de mogelijkheid om emoties en persoonlijke problemen te delen (Cohen, 2004). Adviserende steun bestaat uit het geven van informatie of advies.

Waarderingssteun bestaat uit het idee gezien te worden en het geven en ontvangen van complimenten. Gezelschapssteun bestaat uit het samenzijn met de ander, zoals gezamenlijk activiteiten ondernemen. Deze vormen van steun kunnen een positieve invloed hebben op opvoedstress en de ontwikkeling van kinderen (e.g., Cohen & Wills 1985; Geens & Vandenbroeck, 2014; Lam, 2016; Östberg & Hagekull, 2000).

De aanwezigheid van sociale steun hangt samen met de mentale gezondheid van ouders en kinderen (Gleeson, Hsieh, & Cryer-Coupet, 2016; Simons & Johnson, 1996). Volgens het stressbuffering model (Cohen & Wills, 1985) zouden ouders door steun uit de nabije omgeving een buffer opbouwen tegen opvoedstress en daardoor adequater met stress om kunnen gaan. Het mechanisme dat ten grondslag ligt aan de samenhang tussen sociale steun en opvoedstress is mogelijk sociale controle en sociale invloed (Thoits, 2011). Ouders voelen zich bijgestaan in hun ouderschapsrol en voelen zich onderdeel van een netwerk. Tevens kunnen mensen uit dit netwerk monitoren, evalueren, sturen en als rolmodel dienen.

Ondanks de voordelen van informele sociale steun, vragen ouders doorgaans weinig steun van hun eigen omgeving (Bredewold, Tonkens, & Trappenburg, 2013; Van Egten, Zeijl, De Hoog, Nankoe, & Petronia, 2008). Dit is een gemiste kans, want het blijkt dat ouders over het algemeen meer openstaan voor informele steun uit de sociale omgeving dan formele steun van een professional (Van Egten et al., 2008), vanwege de laagdrempeligheid, vertrouwelijkheid en de persoonlijke aspect van de steun (Budde & Schene, 2004). Echter niet ieder gezin beschikt over een sterk sociaal netwerk. Voor hen die een gering en/of zwak sociaal netwerk hebben, kan het wellicht helpen als zij in contact komen met andere gezinnen.

Maatschappelijk Belang: Eigen Kracht van Gezinnen

Het belang van sociale steun door en voor gezinnen krijgt op maatschappelijk niveau steeds meer aandacht, waarbij de focus ligt op het bevorderen van eigen kracht van gezinnen en hun sociale netwerken. Sinds de invoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) roept de overheid gezinnen die steun willen geven op dat ook daadwerkelijk te bieden aan gezinnen die steun nodig hebben. Dit lijkt niet eenvoudig, aangezien diverse sociale theorieën erop wijzen dat mensen het liefst omgaan met mensen waarop zij lijken (wat betreft opleidingsniveau, sociaaleconomische status, leeftijd, leefsituatie en hobby's) (Bredewold,

Tonkens, & Trappenburg, 2013). Interventies kunnen een rol spelen bij het verbinden van gezinnen (Engbersen, Sprinkhuizen, Uytterlinde, & Lub, 2008), het vergroten van sociale integratie en draagkracht van kwetsbare gezinnen (Budde & Schene, 2004) en het verlagen van de drempel om steun te geven, accepteren en vragen (Linders, 2010; Van der Lans, 2010).

Effectiviteit van Interventies die Sociale Steun Stimuleren

Er is relatief weinig gedegen onderzoek gedaan naar het effect van interventies die sociale steun stimuleren. De resultaten die de verschillende onderzoeken noemen zijn bovendien inconsistent. Homestart, waarbij ervaren en getrainde vrijwilligers één-op-één hulp bieden aan andere ouders, verbetert op korte termijn het welzijn en opvoedingsgedrag van de ouder (Asscher, 2005; Asscher, Deković, Prinzie, Hermanns, & van den Akker, 2009), maar effecten op lange termijn lijken er nauwelijks te zijn (Asscher et al., 2009; Van Aar, Asscher, Zijlstra, Deković, & Hoffenaar, 2015). Een vergelijkbare interventie, Moeders Informeren Moeders, waarbij moeders die onzeker zijn over hun opvoeding ondersteund worden door ervaren moeders, laat iets anders zien. Er is, in tegenstelling tot onderzoek naar Homestart, weinig effect op de mate van opvoedstress, maar wel op de opvoedingscompetentie van ouders (Barnet, Duggan, Devoe, & Burrell, 2002). Het is vooralsnog onduidelijk waarom vergelijkbare interventies verschillende effecten hebben, met name op de stress van de ouder. De onderzoeken betreffen vooral effectstudies, dus vooral óf het werkt en niet zozeer hóe het werkt (Feeney & Collins, 2015; Thoits, 2011). Mogelijk is de effectiviteit afhankelijk van hoe ouders de sociale steun onderling organiseren en hoe zij beiden staan tegenover de relatie die zij met elkaar hebben.

Interpersoonlijke Processen in het Geven en Ontvangen van Informele Sociale Steun

Interpersoonlijke processen kunnen de effectiviteit van geboden informele sociale steun mogelijk beïnvloeden (Bolger, Zuckerman, & Kessler, 2000; Thoits, 2011). Daarom is het zinvol de bevorderende en belemmerende ervaringen met het geven en ontvangen van informele sociale steun in kaart te brengen.

Bevorderende ervaringen in het contact met een ander gezin lijken het hebben van band, duidelijke communicatie, leren van de ander en uitwisselen van ervaringen. Ouders die een duurzame relatie aangaan kunnen ten eerste betrokkenheid, wederzijds vertrouwen, begrip en gelijkwaardigheid als bevorderend ervaren (Simons & Johnson, 1996). Ten tweede kan het voor beide ouders waardevol zijn om nieuwe sociale contacten op te doen (Krause & Shaw, 2000;

Rook & Sorkin, 2003). Het contact met gezinnen die anders zijn is mogelijk leerzaam en verrijkend (Bredewold, Tonkens, & Trappenburg, 2013). Tot slot kunnen gezinnen die te maken hebben (gehad) met tegenslagen, anderen in een soortgelijke situatie steunen, aanmoedigen en hoop bieden (Davidson, Chinman, Sells, & Rowe, 2006). Zij kunnen ervaringen delen, waar gezinnen van kunnen leren.

Er kunnen ook belemmerende ervaringen voor komen in contact tussen ouders, zoals een disbalans in geven en ontvangen, *miscarried helping*, vraag- en handelingsverlegenheid en het ervaren van een *empathy gap*. Ten eerste kan het belemmerend zijn dat er een disbalans in geven en ontvangen aanwezig is (Bredewold, Tonkens, & Trappenburg, 2013), doordat de steungever meer te bieden heeft dan de steunvrager. Ouders die steun vragen kunnen mogelijk weinig terugdoen voor ouders die steun geven en dit kan samengaan met gevoelens van schaamte of afhankelijkheid, waardoor de relatie mogelijk niet (meer) gelijkwaardig aanvoelt. Ten tweede kan het belemmerend werken als er sprake is van *miscarried helping* (Bolger, Zuckerman, & Kessler, 2000; Fales, Essner, Harris, & Palermo, 2014), een interactieproces tussen mensen, waarbij goedbedoelde steun wordt geboden die niet aansluit op de behoeften van degene die steun krijgt. Dit kan een negatief effect hebben op de relatie (Fales et al., 2014). Zo kunnen ouders die steun ontvangen de goedbedoelde steun interpreteren als bemoeienis of belediging en sluit de geboden steun niet aan bij hun behoeften (Bolger et al., 2000). Ten derde kunnen ouders onderling een *empathy gap* ervaren (Bohns & Flynn, 2015), het perspectief van waaruit ouders naar situaties kijken is verschillend. Hierdoor kan men verbaasd zijn over elkaars keuzes, handelingen en mogelijkheden. Dit kan leiden tot *miscarried helping*, omdat ouders die steun geven mogelijk onvoldoende aanvoelen waar de ander primair behoefte aan heeft. Tot slot kan sprake zijn van gevoelens van vraag- en handelingsverlegenheid, waarbij ouders die steun ontvangen het moeilijk vinden om te vragen en ouders die steun geven niet goed weten waar ze wel en geen steun in kunnen bieden (Linders, 2010). Hierdoor zouden ouders niet goed van elkaar weten wat de een kan bieden en de ander daadwerkelijk aan steun nodig heeft.

Er is weinig bekend over de ervaringen in het geven en ontvangen van informele sociale steun in specifieke informele opvoedingsondersteuningsprogramma's. Mogelijk kunnen genoemde algemene bevorderende en belemmerende ervaringen inzicht geven in wat mogelijk goed en minder goed werkt in het contact tussen ouders.

Huidig Onderzoek

Buurtgezinnen.nl is een recent ontwikkelde interventie die gezinnen die steun nodig hebben, matcht met gezinnen die steun willen bieden. Deze interventie leent zich goed voor het exploreren van ervaringen van ouders, omdat dit inzicht geeft in de manier waarop ouders in een dergelijke setting met elkaar samenwerken en wat zij mogelijk nodig hebben om optimaal te kunnen functioneren. Daarnaast krijgt Buurtgezinnen.nl een steeds prominentere plek in gemeenten (inmiddels 14 gemeenten in Nederland), waardoor de urgentie toeneemt om te onderzoeken hoe de interventie wordt ervaren en wat het ervaren effect is. In dit kwalitatieve onderzoek wordt nadrukkelijk zowel naar de ervaringen van steunouders als naar die van vraagouders gekeken om een compleet beeld te krijgen van de bevorderende en belemmerende ervaringen in de onderlinge relatie. De kracht van kwalitatief onderzoek is het betekenis geven aan subjectieve belevingen die zich voordoen in alledaagse situaties (Smith, Flowers, & Larkin, 2013). De onderzoeksvraag van deze studie luidt: *Hoe ervaren steun- en vraagouders die deelnemen aan Buurtgezinnen.nl het geven en ontvangen van sociale steun?* Om antwoord te geven op de onderzoeksvraag worden de volgende deelvragen onderzocht: (1) Hoe vinden steun- en vraagouders het om steun te geven en te ontvangen?; (2) Welke bevorderende ervaringen hebben steun- en vraagouders in het geven en ontvangen van steun?; (3) Welke belemmerende ervaringen hebben steun- en vraagouders in het geven en ontvangen van steun?; (4) In hoeverre heeft het ontvangen van sociale steun volgens steun- en vraagouders invloed op de ervaren opvoedstress van vraagouders?

Methode

Design

Dit onderzoek is een kwalitatief fenomenologisch onderzoek waarbij gebruikgemaakt wordt van de methode Interpretative Phenomenological Analysis (IPA) (Smith, Flowers, & Larkin, 2013). Deze methode heeft als doel inzicht te krijgen in alledaagse ervaringen van steun- en vraagouders. Het gebruik van semigestructureerde interviews biedt de mogelijkheid om door te vragen over wat ouders vinden van het geven en ontvangen van sociale steun, de bevorderende en belemmerende ervaringen en de ervaren veranderingen.

Deelnemers

Deelnemers zijn 16 steunouders en 12 vraagouders uit de gemeenten Amsterdam-Zuid (12), Zaanstad (11) en Ouder-Amstel (5). Er waren (a) tien aan elkaar gematchte steunouders en

vraagouders (b) twee keer twee steunouders die samen één vraagouder ondersteunden en (c) twee steunouders waarvan de vraagouders niet deelnamen. Eén match heeft recentelijk de samenwerking beëindigd. Er vonden 25 interviews individueel plaats en drie interviews met beide partners. Drie interviews werden in Engels gehouden.

Demografische gegevens gezinnen

In Tabel 1 staan de belangrijkste achtergrondgegevens van de steun- en vraaggezinnen. Het aantal maanden contact tussen deelnemende gezinnen lag tussen de 2 en 17 maanden ($M = 7.3$). Ondanks dat de steunouders vaker hoogopgeleid waren, was er ook bij vraagouders zowel sprake van hoog- als laagopgeleide ouders. De reden voor vraagouders om Buurtgezinnen in te schakelen was divers, zoals overbelasting, zorgen rondom de ontwikkeling van kinderen, ziekte of stoornis bij kinderen of ouder, sociaal isolement en/of integratie in Nederlandse cultuur. Vier van de vraagouders zijn niet in Nederland geboren en zijn afkomstig uit Roemenië, Turkestan, Honduras en Italië.

Tabel 1

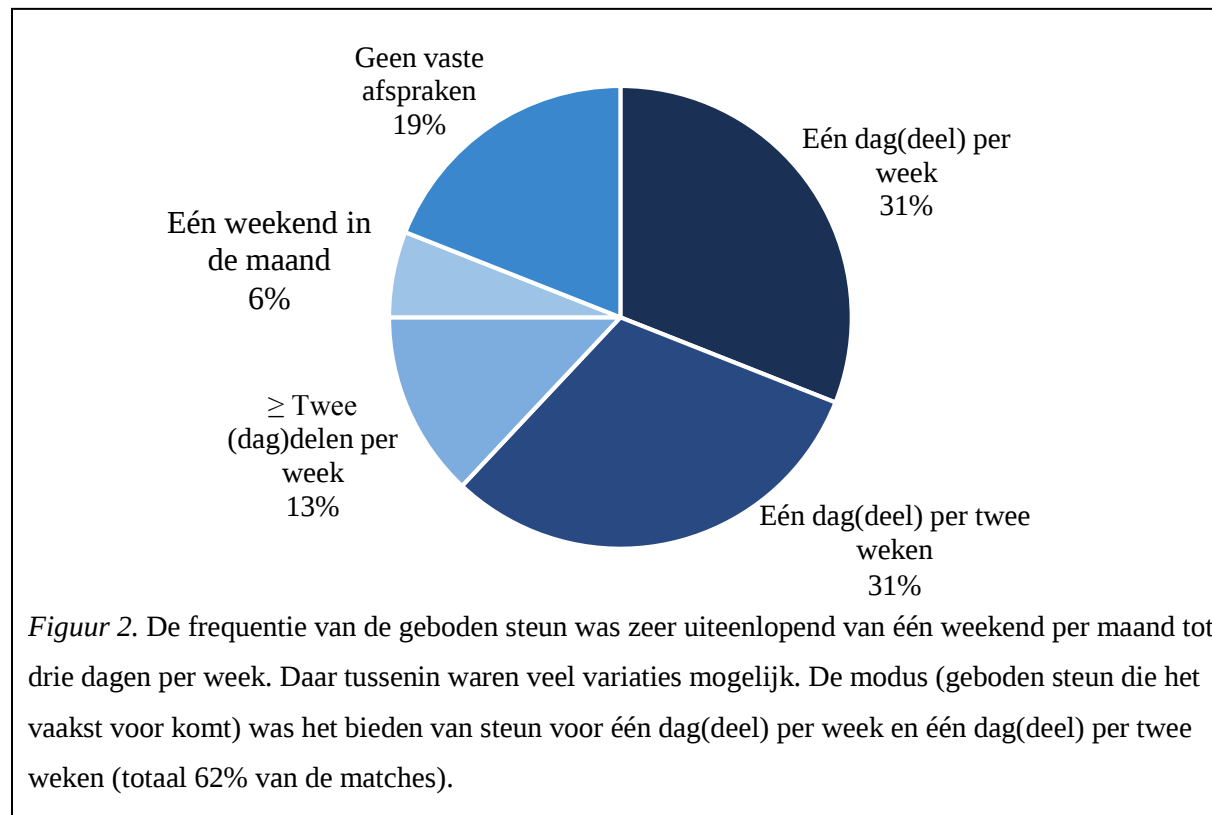
Demografische Gegevens Steun- en Vraaggezinnen

Variabele	Steungezinnen ($n = 16$)	Vraaggezinnen ($n = 12$)
% eenouder gezinnen	19%	67%
% gezinnen met 1 kind	19%	58%
% gezinnen met ≥ 2 kinderen	75%	42%
% niet geboren in NL	0%	33%
% hoogopgeleid*	88%	58%
Leeftijd ouders		
$M (SD)$	45 (8.18)	43 (6.75)
Spreiding	35 – 70	31 – 51
Leeftijd kinderen		
$M (SD)$	9 (5.10)	10 (3.50)
Spreiding	2 – 19	1 – 17

Noot. M = gemiddelde; SD = standaarddeviatie. *Gehanteerde definitie van hoogopgeleid: Afgeronde opleiding op het niveau van hbo bachelor, hbo master, wo bachelor, wo master, doctor (CBS, z.j.) van tenminste één ouder.

Geboden steun

In Figuur 2 worden de frequenties van de geboden steun weergegeven. De kern van de geboden steun was doorgaans het opvangen van het kind. In vijf matches ondernamen gezinnen ook gezamenlijk activiteiten. In de praktijk vond de steun zo nu en dan extra plaats, bijvoorbeeld een extra dag(deel) opvangen van het kind.

Procedure

Voorafgaand aan de dataverzameling gaf de Ethische Commissie van het Research Institute Child Development and Education van de Universiteit van Amsterdam akkoord voor de onderzoeksopzet, waarbij ingestemd is dat het onderzoek op ethisch correcte wijze uitgevoerd werd. Er is gebruik gemaakt van een selecte steekproef (Bryman, 2012), waarbij steun- en vraagouders geselecteerd werden die minimaal twee maanden met elkaar samenwerken. Deze tijdsduur van samenwerking geeft aan dat ouders enkele maanden ervaringen hebben opgedaan. Vervolgens stuurde de projectleider van Buurtgezinnen een mail naar alle steunouders uit de drie gemeenten. De mail bevatte twee teksten: (1) van de projectleider van Buurtgezinnen.nl waarin het onderzoek kort werd aangekondigd en (2) van de onderzoeker met meer informatie over het onderzoek, zoals de gevraagde tijdsinvestering, de onderwerpen van het interview, omgang met

anonimiteit en de verdere procedure bij interesse in deelname. Ouders konden hun reactie aan de lokale coördinator of de onderzoeker kenbaar maken. Van de steunouders die bereidwillig stonden ten opzichte van het interview, werden ook de gematchte vraagouders benaderd. Bij het benaderen van vraagouders zijn dezelfde stappen ondernomen als bij de steunouders. In Bijlage 1 staat een flowchart met de deelnemende ouders.

De onderzoeker nam telefonisch contact op met steun- en vraagouders die per mail of aan de coördinator kenbaar maakten deel te willen nemen. De onderzoeker lichtte de procedure toe en plande een interview bij de ouder thuis. Belangrijk was om het interview op een rustige plek in het huis te doen, zodat er tijdens het interview weinig afleidende stimuli aanwezig zouden zijn. De interviews zijn per ouder afgenomen, zodat steun- en vraagouder onafhankelijk van elkaar hun ervaringen konden delen. Op die manier is wederzijdse beïnvloeding uitgesloten.

Voorafgaand aan het interview ondertekenden ouders het informed consent formulier (Bijlage 2) met informatie over vertrouwelijkheid en vrijwilligheid. Deelnemers gaven toestemming voor het gebruiken van databasegegevens (e.g., leeftijd, geslacht, aantal kinderen, etnische achtergrond, sociaaleconomische status, reden voor aanmelding, soort hulp, intensiteit, frequentie) en de verkregen gegevens uit het interview. In het informed consent formulier stond ook dat deelnemers het recht hadden hun deelname in te trekken. De onderzoeker vroeg akkoord voor het gebruik van een voice recorder, waardoor de geven informatie zo zorgvuldig mogelijk verwerkt werd. Als bedankje voor deelname aan het onderzoek ontvingen deelnemers aan het einde van het interview een familiespel.

Onderwerpen Semigestructureerde Interviews

In dit onderzoek is gebruikgemaakt van semigestructureerde interviews van gemiddeld 55 minuten (36–90). In semigestructureerde interviews liggen de onderwerpen en ook de volgorde vast, maar er is de vrijheid om door te vragen naar details en voorbeelden omtrent betekenisvolle ervaringen (Bryman, 2012). De gestelde vragen waren voor steun- en vraagouders hetzelfde. Vier onderwerpen, passend bij elk van de deelvragen, kwamen aan bod: (1) Steun geven/ontvangen, waarin gevraagd werd naar de frequentie van contact, wat ouders er van vinden om steun te geven/ ontvangen. Ook werd gevraagd naar hoe vormgegeven wordt aan wederkerigheid; (2) Bevorderende ervaringen, waar gevraagd werd naar wat goed gaat in het contact; (3) Belemmerende ervaringen, waar gevraagd werd naar wat ouders als lastig ervaren in het contact. Zowel bij onderwerp 2 als 3 werd gevraagd naar voorbeelden; en (4) Ervaren

veranderingen sinds de samenwerking, waarin gevraagd werd naar ervaren veranderingen sinds het contact met het andere gezin en of ervaren opvoedstress is afgenomen, gelijk is gebleven of toegenomen. De interviewvragen staan in Bijlage 3.

Dataverwerking en Analyse

De onderzoeksvraag werd beantwoord door analyses uit te voeren in MAXQDA.12, een kwalitatieve data analyse software, volgens de analysestappen van IPA (Smith, Flowers, & Larkin, 2013). Hierin worden zes stappen onderscheiden: (1) beluisteren van de audio-opnamen om dicht bij de ervaringen van de ouders te blijven en overzicht van de verkregen data te creëren; (2) transcriberen van de interviews inclusief het noteren van interpretaties en opmerkingen; (3) thematiseren in MAXQDA, waarbij abstracte codes toegekend worden aan de citaten; (4) clusteren van abstracte codes tot overkoepelende thema's en sub thema's. In deze stap wordt gekeken naar wat bijvoorbeeld de bevorderende en belemmerende ervaringen in de samenwerking zijn volgens steun- en vraagouders, als ook verschillende subcategorieën die daarbinnen onderscheiden kunnen worden; (5) herhalen van de voorgaande stappen voor alle interviews; (6) beschrijven van overkoepelende thema's en sub thema's voor zowel vraag- als steunouders inclusief exemplarische citaten.

Betrouwbaarheid en Validiteit

De betrouwbaarheid van dit onderzoek is vergroot door een drietal aspecten. Ten eerste door het interviewen van een grote groep gematchte ouders, waardoor binnen de twee groepen gekeken werd naar terugkerende thema's. Ten tweede heeft het gebruik van semigestructureerde interviews een meerwaarde, omdat de onderzoeker de op dat moment actuele ervaringen van ouders naar boven kon halen (Bryman, 2012). Daarbij komt dat de interviews opgenomen zijn met een voice recorder, waardoor zo dicht mogelijk bij de subjectieve ervaringen van de ouders gebleven is. Tot slot is het geven van sociaal wenselijke antwoorden of het achterwege laten van antwoorden door de respondent zoveel mogelijk beperkt door bij elk interview te benadrukken dat de anonimiteit van ouders bewaakt werd.

In dit onderzoek is rekening gehouden met de ecologische validiteit door de interviews bij de respondenten thuis te houden. De aanwezigheid van de onderzoeker in de eigen thuissituatie van ouders heeft er mogelijk voor gezorgd dat de respondenten zich op hun gemak voelden en de gegeven antwoorden daarmee dichterbij de alledaagse praktijk staan. Mogelijk heeft de taalvaardigheid van vier respondenten geleid tot minder valide resultaten. Drie

interviews zijn in het Engels gevoerd en met één respondent was sprake van het matig beheersen van de Nederlandse taal, waardoor deze respondenten mogelijk minder nauwkeurig konden duiden wat hun precieze ervaringen waren.

Resultaten

De namen en mogelijk andere herleidbare kenmerken zijn gefingeerd. Wanneer de ervaringen van steun- en vraagouders verschillend zijn, worden deze apart beschreven.

Deelvraag 1. Hoe Vinden Steun- en Vraagouders het om Steun te Geven en te Ontvangen?

Algemene opvattingen over steun geven/ontvangen

Vrijwel alle steunouders vinden het dankbaar om steun te geven. Het geeft hen voldoening om van betekenis te zijn voor een ander. Het opvangen van een kind zien sommigen als een verrijking voor hun eigen gezin. Een steunouder: *“Ik vind het goed voor mijn kinderen om maatschappelijk betrokken te zijn en [...] een goed voorbeeld voor mijn kinderen dat als je iets over hebt, dat je dat deelt, [...] dat je een bijdrage levert aan de wereld om je heen en het welbevinden van andere mensen”*(S12). Tot slot benoemt een aantal steunouders (25%) dat het aangaan van een dergelijke relatie zorgt voor gevoelens van commitment. Zij voelen zich verbonden zonder afgesproken eindpunt. Een steunouder: *“Goed en ook wel intens. Je hebt je toch gecommitteerd aan iets, dus je gaat er ook echt wel voor. Het is niet zo dat je makkelijk kan zeggen van: nou het bevalt me even niet. Ja, het kan wel, maar dat doe je niet”*(S4b).

Vraagouders vinden het over het algemeen fijn om steun uit het informele sociale netwerk te ontvangen. Ouders geven aan zich gesteund te voelen, doordat de steunouder verantwoordelijkheid voor het kind even overneemt en extra aandacht aan het kind schenkt. Verder vindt ruim de helft van de vraagouders (van wie drie van niet-Nederlandse komaf) het vragen van steun lastig, zij voelen zich bezwaard en willen de ander niet belasten. Zij zijn het niet gewend om hulp te vragen, omdat zij vanuit hun opvoeding of cultuur hebben meegekregen zelf verantwoordelijkheid te moeten dragen. *“Because, in my culture, [...] it’s your responsibility. So if you can have time to go other place, it’s your problem, not other person [...] I know I can call them, yes it is important when you are a foreign people. So I think this is the most important this kind of project”*(V10).

Verrijkend

Steunouders (38%) en vraagouders (50%) vinden het inspirerend en verrijkend om in

contact te zijn met iemand buiten de eigen sociale kring, het biedt een kijkje in een wereld waarin de opvoeding, levensstandaard en/of cultuur anders is en daar lijken beiden van te kunnen leren. Een steunouder: *“Ik bedoel mijn vriendenkring, je zoekt toch mensen op die gelijk zijn aan mij en dit is gewoon even iemand heel nieuws”*(S4a). Een vraagouder vindt het waardevol dat het contact haar opvatting over bijvoorbeeld opvoeding verbreed: *“Dat er meer manieren zijn om te leven en meer manieren om dingen te beslissen. En dat zien m’n kinderen dan ook”*(V2). Ook geeft een aantal steunouders aan dat het voor vraagouders een meerwaarde kan zijn om in contact te staan met een ouder die een gelijke ervaring heeft gehad, zoals waar je als ouder mee te maken krijgt of het maken van een schoolkeuze voor het kind. Een steunouder ziet het als positief om haar ervaringen met die van de vraagouder uit te wisselen, om op die manier begrip te krijgen voor elkaars situatie en zo het perspectief van de vraagouder te vergroten: *“Het is voor haar al mooi om te horen dat er meer mensen zijn die het zwaar hebben gehad en hoe je daar ook weer doorheen kunt groeien. Dat je ook daarin.. dat het zoals het nu is niet altijd hoeft te blijven. Dat je er nog in kunt groeien”*(S6). Tot slot wordt de diversiteit in multiculturele matches als waardevol ervaren, zodat het integratieproces voor ouder en kind vordert. Een vraagouder: *“Because you know this person knows the country: how to move, the different organization or things. I know they can give me some advice”*(V10). En: *“It gives me a kind of safety, knowing more Dutch people, because I don’t have so much friends. I have two and with Laura three, that’s it. So, it’s not a lot”*(V14).

Betrokkenheid bij de opvoeding

Het merendeel van de steun- en vraagouders vindt de betrokkenheid bij de ontwikkeling en opvoeding van de kinderen prettig. Een vraagouder: *“Dat ik niet denk dat ik degene ben die hun alleen maar hoeft op te voeden.[...] Er zijn gewoon meer inspiraties en meerdere mensen nodig om hen [de kinderen] heen om te worden wie ze moeten worden”*(V8). Er worden relatief weinig expliciete vragen rondom de opvoeding gesteld. Volgens steun- en vraagouders kan de vraagouder ook geïnspireerd worden door impliciet te leren (modelling) van de steunouder. Een vraagouder: *“Ik zie hoe ze met kinderen omgaat. Heel geduldig en heel duidelijk. Dus heel erg duidelijk grenzen geeft en regels, en structuur. [...]en dan is het gewoon interessant om te zien hoe andere mensen dat doen”*(V8).

Kinderen profiteren van een stimulerende en ontspannen omgeving

Zowel steun- als vraagouders vinden het een meerwaarde dat het kind regelmatig in een ontspannen en stimulerende omgeving is. Het merendeel van de steun- en vraagouders vindt het positief dat kinderen meegaan in de regels en structuur van het steungezin (e.g., etenstijden en

omgangsvormen), gezien worden als onderdeel van het gezin (e.g., meegaan naar familie), blootgesteld worden aan een andere gezinsdynamiek (e.g., moeder én vader) en/of extra aandacht krijgen (e.g., verjaardag vieren). Een vraagouder: *“Dat Lars ook echt gezien is. Dat is de aandacht die ik hem soms helemaal niet kan geven omdat ik helemaal op ben. Dan wil hij gewoon leuk met mij spelen maar dan heb ik het gewoon niet meer in huis. Dat ik weet dat hij die liefde van andere volwassenen en kinderen gewoon wel gekregen heeft. Gewoon voor zijn eigenwaarde en voor zijn gevoel van: ik doe ertoe”*(V8). Ook ziet de meerderheid steun- en vraagouders het als meerwaarde dat kinderen gestimuleerd worden in sociaal-emotionele en schoolse vaardigheden, zoals een gesprek voeren, een boek lezen of huiswerk maken. Tot slot vinden vraagouders (25%) het positief dat de sfeer uit het steungezin ten goede komt aan de sfeer in hun eigen gezin: *“Ja, een soort gemoedelijke gezelligheid die ik op één of andere manier niet voor elkaar krijg [...] het steungezin straalt dat gewoon uit. En dat is heel prettig. Als ze dan daar vandaan komen nemen de kinderen dat ook weer hierheen mee”*(V2).

Deelvraag 2. Welke Bevorderende Ervaringen Hebben Steun- en Vraagouders in het Geven en Ontvangen van Steun?

Elkaar leren kennen en vertrouwen opbouwen in de eerste fase

Het merendeel van de steun- en vraagouders ziet het als bevorderend om de tijd te nemen om elkaar te leren kennen, zodat het wederzijds vertrouwen groeit. Een steunouder: *“Het vertrouwen in ons dat we alleen het goede voorhebben met haar dochter [...] er is wel heel veel vertrouwen van haar kant en dat heb je nodig om dit te kunnen bereiken denk ik. [...] ik denk dat dat het belangrijkste is”*(S7). Matches die langer samenwerken (vanaf ± 6 maanden) geven over het algemeen aan dat ze een groei zien in de relatie qua vertrouwen, verwachtingen en openheid in bijvoorbeeld het stellen van vragen. Een steunouder: *“Ik denk dat het [...] eerst een beetje leren kennen is. En ik merk dat ze nu wat meer los komt en dan ook wat makkelijker durft te vragen”*(S10). Een aantal vraagouders ervaart een (lichte) groei, maar alsnog een drempel in het vragen om steun. Een vraagouder: *“Ja ik durf wel steeds meer te vragen, het was erger. Dat zijn nog de laatste kanten die eraf moeten”*(V12). Vijf van de matches proberen dit proces te bevorderen door soms met beide gezinnen een activiteit te ondernemen of elkaar uit te nodigen.

Positieve houding van vriendelijkheid, acceptatie en openheid

Het merendeel van de ouders omschrijft de onderlinge relatie als bevorderend. Wederzijds vinden ouders elkaar vriendelijk, accepteren elkaars keuzes en voelen ruimte om

zaken rondom afspraken bespreekbaar te maken. Dit bevordert de samenwerking.

Het is voor veel steunouders bevorderend om te zien dat de vraagouder het beste voor heeft met het kind. Steunouders benadrukken dat het helpt in het contact om verschillen te erkennen, elkaar te accepteren en de ander te benaderen zonder waardeoordeel. Een steunouder: *“Ik denk dus dat het prettiger is dat die moeder het gevoel heeft dat we haar accepteren wel zoals ze is en zoals ze zijn”*(S12).

Voor vrijwel alle vraagouders werkt het bevorderend dat steunouders toegankelijke, zorgzame en betrokken personen zijn. Eén vraagouder ziet de toegankelijkheid van de steunouder als stimulans om dingen te delen: *“Ja ik heb wel het gevoel: ik kan heel makkelijk met hun praten, er is niet zo’n drempel. Bij sommige mensen heb je dan inderdaad dat je denkt van: oh, kan ik dat wel zeggen? [...] En bij hun merk je gewoon: ze snappen het en ze oordelen er niet over, dus dan praat je er ook makkelijker over en dat is wel prettig inderdaad”*(V13). Op het moment dat er op persoonlijk vlak een klik is, lijkt de nabijheid en interesse in elkaar groter is. Een vraagouder ervaart de betrokkenheid bij elkaars situatie als bevorderend: *“[...] buiten die donderdag kom je ook verder en je weet ook wat meer van ze. En zij weten ook wat meer van jou. [...] Dat wel, want als ze niet weten hoe jij in elkaar zit zeg maar, of hoe het gaat, dan wordt het toch wel vrij moeilijk. Dan wordt het heel stug en koud, maar dat is het niet”*(V12).

Afstand bewaren

Een aantal steun- en vraagouders ziet het als bevorderend om de steun te beperken tot praktische steun voor het kind. Directe ondersteuning aan de vraagouder (e.g., praten over persoonlijke problemen) is volgens hen niet gepast. Aan de andere kant typeren sommige relaties zich juist door het delen over persoonlijke problemen.

Steunouders (25%) ervaren dat het bevorderend werkt om nadrukkelijk terughoudend te zijn in het bieden van directe steun aan de vraagouder(s). Hiervoor zijn twee redenen: (1) het kind kan de twee leefomgevingen van elkaar gescheiden houden en (2) voorkomen dat de steun intensificeert, want dit zou kunnen leiden tot moeilijkheden in het contact: *“In mijn geval werkt het dus heel erg goed om terughoudend te zijn, omdat je je heel snel in iemands privéomgeving gaat begeven waar je helemaal niks te zoeken hebt [...] misschien moeten we dat niet willen. Want hoe intenser het wordt, hoe groter de kans wordt dat het misschien niet goed gaat”*(S1). Aan de andere kant zijn er steunouders die wel dicht bij de leefwereld van vraagouders komen en regelmatig in gezelschap met de vraagouder afspreken. Zij geven aan dat dit ten goede kan komen aan de relatie die er is, omdat zij een beter zicht hebben op de persoonlijke omstandigheden van de vraagouder: *“Ik wil*

wel echt iemand ondersteunen en wat betreft is dat voor nu wel goed verlopen. En ik merkte juist wel dat zij zich open ging stellen over de dingen wat er met haar speelde en wat er met haar gebeurd is en wat er gaande is, dat dat juist de band versterkt, omdat je veel meer informatie hebt”(S5).

Vraagouders (50%) benoemen dat het bevorderend werkt om niet de eigen persoonlijke problemen met de steunouder te delen en te vragen om opvoedadviezen, omdat dit volgens een aantal vraagouders mogelijk kan zorgen voor afhankelijkheidsgevoelens. Een vraagouder benoemt nadrukkelijk dat het ten koste zou kunnen gaan van het gevoel van gelijkwaardigheid: *“Omdat ik het heel jammer zou vinden als het contact wat er nu is, die gelijkwaardigheid, dat die zou veranderen in dat ik mij kleiner zou voelen. [...] ik weet van mijzelf dat als ik dan teveel daaronder ga zitten en adviezen ga vragen, dat ik dan uit mijn eigen kracht als moeder ga”(V8).*

Erkennen van (on)gelijkwaardigheid

Veel steun- en vraagouders zien het als bevorderend om ongelijkwaardige posities te erkennen. Voor een aantal voelt het echter wel gelijkwaardig, wat eveneens bevorderend lijkt te zijn voor de onderlinge relatie.

Steunouders (56%) zien de relatie niet als vriendschap en niet gelijkwaardig, maar ervaren dit niet als belemmering. Zij ervaren dat het goed is om de verschillen te erkennen. Een steunouder: *“Het is natuurlijk in het systeem, om het maar zo te zeggen, nou eenmaal zo dat zij een vraagouder is en ik een steun. En dat voel je door in alles. Dus we kunnen maar net doen alsof dat niet zo is en het allemaal heel vriendschappelijk maken, maar het is ook goed om dat te erkennen. Anders ga je iets verdoezelen, wat gewoon in het systeem is”(S4a).* Er zijn enkele steunouders die wel gelijkwaardige gevoelens hebben en dit als bevorderend zien. De reden hiervoor is dat de vraagouder dingen terugdoet, het steungezin thuis uitnodigt en zich niet hulpbehoevend opstelt.

Er zijn minder vraagouders dan steunouders die dit onderwerp aanstippen. Er zijn vraagouders (17%) die de relatie als gelijkwaardig zien. Eén vraagouder erkent, net zoals vele steunouders, dat er gevoelens van gelijkwaardigheid kunnen zijn, maar dat het feitelijk geen gelijkwaardige relatie is: *“Ja, waarom gelijkwaardig? Dat kan ik eigenlijk niet onder woorden.. dat is meer een gevoel. Ik denk omdat.. ze heeft geen kritische blik. Er zijn eigenlijk wel een paar dingen waarin we eigenlijk helemaal niet zo gelijkwaardig zijn. [...] Het is een heel ander gezin, ik bedoel, hun zijn getrouwd en hebben drie kleine kinderen. Ik ben gescheiden, ik woon in een flat, ik heb een uitkering [...]. Zij hebben een kast van een huis, alles is tip top in orde”(V8).*

Duidelijke communicatie en vrijheid

Vrijwel alle steun- vraagouders ervaren het bevorderend dat de communicatie doorgaans duidelijk verloopt, voornamelijk via WhatsApp/telefoon/mail. Over het algemeen ervaren ouders flexibiliteit als prettig: *“Of course there were times that I couldn’t or she couldn’t, but we always managed to, we never had issues with cancelling the appointment. So it was alright from both sides”*(V14). Een aantal steunouders ervaart het als bevorderend vrijgelaten te worden in de invulling van een activiteit. Een steunouder: *“Ik vind het goed gaan dat ik gewoon mijn dingetje kan doen zonder dat zij iedere week vragen van: 'gaat het wel goed?' en 'redt hij het wel?' Dus ze laten mij helemaal vrij daarin”*(S13).

Ondersteuning door de coördinator

Het merendeel van de steun- en vraagouders ziet de ondersteuning van de coördinator als bevorderend voor het onderling contact. Ouders ervaren onder andere de matching via oproepjes, het aantal contactmomenten met de coördinator, en het screenen van de steungezinnen (o.a. Verklaring Omtrent Gedrag) als bevorderend. De coördinator is volgens ouders goed in het: matchen van gezinnen, aanvoelen van situaties, stellen van vragen en benaderen van gezinnen zonder oordeel. Een vraagouder: *“Ze [de coördinator] helpt je ook echt bij dat contact. [...] om het ook op lange duur bestendig te houden. [...] Daar ben ik heel blij mee dat ze dat doen, omdat je wacht met hulp vragen omdat die drempel zo hoog is. En omdat zij dat zo goed begeleidt, heb je zoiets van: dat mag, het is niet erg, doe maar”*(V13). Ook geeft een aantal ouders aan dat de coördinator volgens hen een belangrijke rol speelt in het opstarten, monitoren en evalueren van de samenwerking. Een steunouder: *“De evaluaties, dus: hoe staan we er nu voor? Zijn er dingen waar we tegenaan lopen? En zie je die paar uur per week wel zitten? [...] dat is ook haar rol vind ik, en dat doet ze goed”*(S13).

Deelvraag 3. Welke Belemmerende Ervaringen Hebben Steun- en Vraagouders in het Geven en Ontvangen van Steun?

Het ervaren van een kloof tussen geven en ontvangen

Er is bij veel ouders een kloof tussen enerzijds het aanbieden van steun en anderzijds daarop ingaan. Steunouders bieden bijvoorbeeld extra hulp aan, maar vraagouders gaan hier om verschillende redenen niet op in. Dit kan belemmerend zijn voor het geven en ontvangen van steun, omdat de bereidwilligheid van de steunouder mogelijk niet samenkomt met de vragen die vraagouders hebben.

Steunouders (63%) vinden het enerzijds lastig dat de vraagouder nauwelijks gebruikmaakt van de extra aangeboden steun (e.g., extra opvangen van het kind) of weinig vragen stelt indien zij extra steun behoeft: *“Als zij een vraag bij mij neerleggen van: ‘Zou je daar eens naar willen kijken?’ Dan zou ik dat wel willen doen maar die vraag is er niet”*(S13). Aan de andere kant zijn deze steunouders terughoudend en willen zij zich niet opdringen aan de vraagouder: *“Nou, ja het enige wat ik dus denk is dat Pauline wat meer zou kunnen vragen. Maar ja, nogmaals wil ik haar ook in haar waarde laten en ga ik me niet opdringen”*(S10). Tevens is een aantal steunouders bereid om (lichte) ondersteuning te bieden in de opvoeding, maar zijn daarin terughoudend door onwetendheid of de vraagouder hier behoefte aan heeft.

Vraagouders (50%) vinden het lastig om in te gaan op het extra aanbod van steunouders. Zij hebben hiervoor verschillende redenen: (1) zich bezwaard voelen; (2) een ervaren disbalans in geven en nemen; (3) overtuiging zelf verantwoordelijkheid te moeten nemen. Een aantal voelt zich bezwaard of ervaart een disbalans in geven en nemen wanneer zij teveel vragen: *“[...] je wilt gewoon wat terugdoen eigenlijk en je weet ook niet hoe, en je betaalt ze niet. Dat vind ik dan wel lastig eigenlijk. Ik probeer ze wel af en toe iets leuks te geven, omdat ik ze toch gewoon wel heel dankbaar ben. [...] ze zeggen wel dat ik me niet opgelaten moet voelen, maar toch heb ik het wel een beetje”*(V6). Vraagouders die niet in Nederland geboren zijn (33%) hebben een culturele beweegreden om geen extra hulp aan te nemen of te vragen, zij zijn gewend om zelf verantwoordelijkheid te nemen in het zoeken naar een oplossing: *“It’s only to talk, not to help me. She say: ‘Ah I can help you’. But I say: ‘No I will try to do it by myself’”*(V10).

Weinig contact en een gebrek aan inzicht in leefwereld

Steunouders (44%) ervaren dat het contact met de vraagouder soms afstandelijk en oppervlakkig is en vooral plaatsvindt omtrent de gemaakte afspraken. Ondanks dat deze steunouders het soms als lastig ervaren, benadrukken zij dat dit niet direct een belemmering vormt voor de relatie. Sommigen ervaren te weinig contactmomenten met de vraagouder: *“Dat je wat meer overleg hebt. Het hoeft niet lang te zijn hoor, het kan een kopje koffie zijn en dan ga je weer. Bij wijze van tien minuutjes. Misschien dat dat wel geholpen had in het begin om die band wat..., om dat ongemakkelijke er een beetje uit te halen”*(S5). Ook vindt een aantal steunouders het lastig weinig tot geen zicht te hebben op de leefwereld van het vraaggezin en dat de vraagouder hen niet binnenlaat. Een steunouder: *“Waar we nu heel erg tegenaan lopen en eigenlijk realiseer je pas naarmate het proces vordert van hoe langer zo’n kind bij je is.. we hebben niet heel veel inzicht in het*

leven, want wij zijn nog nooit binnen geweest”(S7). Aan de andere kant kan het volgens dezelfde steunouder niet goed zijn om zich teveel in de leefwereld van de vraagouder te mengen:

“Misschien zou het allemaal nog gecompliceerder maken, om te zien hoe schrijnend het daar is”(S7).

Taalbarrière

Vrijwel alle steun- en vraagouders die een multiculturele match zijn, zien de taal als belemmering in het contact. Het kan zorgen voor verwarring omdat het niet duidelijk is wat de ander wil duiden. De meeste steunouders uit een dergelijke match vinden het soms lastig om een diepgaander gesprek te voeren met de vraagouder. Ook vraagouders signaleren dit en merken op dat het soms lastig is om vrijuit te kunnen spreken: *“It’s about my language, we can only speak in English and my English is not really really well. So it’s difficult to me to talk freely, but it’s about me and not about they”(V10).*

Het verschil in taal kan leiden tot het aanmoedigen van vraagouders door steunouders om Nederlandse les te volgen. Waar steunouders (13%) ervaren dat de vraagouder hier niet op ingaat, geven vraagouders aan er op dit moment geen ruimte voor te voelen: *“Because she did put an effort in it, and I’m still not there. So I guess, that might be a bit of down side for her, because she did the effort, she’s putting me in the effort. It will come [...], so I’m a bit busy in my mind with other things on the moment”(V14).*

Tekort aan afstemming omtrent afspraken

Een minderheid van de ouders ervaart een aantal belemmerende kwesties rondom de afspraken. Ten eerste heeft een aantal van de steun- en vraagouders (14%) één (of meerdere) momenten van onduidelijkheid in de communicatie ervaren, zoals het geven van late reacties, verwarring of een afspraak doorgaat, en hoe laat het kind gehaald of gebracht wordt. Ook ervaren ouders onduidelijkheid in wie initiatief neemt, voornamelijk bij matches die geen vaste afspraken hebben. Ten tweede zijn er steun- en vraagouders (11%) die de afspraken te kort vinden, die vinden dat er te weinig afspraken plaatsvinden of dat er te weinig continuïteit is. Ten derde ervaren drie ouders (twee steunouders, één vraagouder) nauwelijks zicht op de beleving van de ander te hebben: wat vindt de ander van de steun? Is er meer nodig? Tot slot woont één match ver uit elkaar, wat zij zien als een belemmering voor het onderling contact: *“Het is niet alleen die match, maar het gaat er ook om dat het praktisch wel uitvoerbaar moet zijn en.. ik denk als Helma en ik allebei in de buurt hadden gewoond, dan hadden wij elkaar veel vaker gezien, dat weet ik zeker”(V9).*

Overige belemmerende ervaringen: dilemma's

Een minderheid van steun- en vraagouders stuit op een drietal dilemma's: (1) Gevoelens van machteloosheid; (2) Is materiële steun gepast of ongepast?; (3) Welke rol neem ik als steunouder aan?

Het eerste dilemma is gevoelens van machteloosheid bij steunouders. Bijna de helft van de steunouders vinden het soms moeilijk te merken dat de thuissituatie van het vraaggezin stressvol lijkt en mogelijk niet stimulerend is voor de ontwikkeling van kinderen. Deze ouders zijn nauw betrokken bij de ontwikkeling van het kind en ervaren het als lastig wanneer het kind terugkeert naar de thuissituatie: *“Ik vond het ook heel moeilijk, omdat je hem dan een paar dagen hebt gehad en dan heb je het heel fijn en gezellig gehad. En breng je hem terug en dan zie je eigenlijk waar je hem naar terug brengt. En dat was gewoon niet oké. En dat voelt gewoon niet goed om een kind dan daar achter te laten op dat moment. Dus ik kwam terug en ik was ook helemaal een beetje van: goh...”*(S8). Enkele steunouders willen dit onderwerp bespreekbaar maken, maar weten niet of dat gepast is of weten geen geschikte manier. Sommigen wachten af tot de vraagouder persoonlijke problemen zelf bespreekbaar maakt: *“Dat je weet dat er iets is met moeder. [...] Dat ze, ja, zichzelf dan toch niet heel erg blootgeeft. Dat is het enige dat ik denk van: je mag dat wel doen bij me, dat vind ik niet erg”*(S13).

Het tweede dilemma is het bieden van materiële steun. Steunouders (25%) signaleren namelijk dat er een behoefte is aan kleding of andere spullen voor het kind. Er zijn twee redenen vanuit steunouders om in deze basisbehoefte van het kind te willen voorzien: (1) het kan bijdragen aan het zelfbeeld en de ontwikkeling van het kind en (2) de huidige situatie voldoet niet aan de normen en waarden van steungezin (e.g., met vieze kleding meegaan naar een verjaardag). Echter, de steunouders willen geen verkeerd signaal afgeven, de vraagouder niet beledigen en geen moeilijkheden in de relatie veroorzaken: *“Ja, ik wil haar niet beledigen, dat is het meer. Nee. Kijk en ik wil ook niet dat er een soort deuk in de relatie komt die je nu hebt opgebouwd”*(S8). Tevens weten steunouders niet goed hoe dit ter sprake te brengen: *“Ik vind het ook vervelend om te vragen van: ‘Goh, mogen we andere kleding voor hem kopen?’ Dus dat zouden we wel willen maar we durven het niet te vragen. [...] Dus, dat is soms wel een lastige.”*(S8). In situaties waar steunouders kinderen kleding geven voelen vraagouders (25%) zich aan de ene kant bezwaard, want zij hebben geen behoefte aan materiële steun van de steunouder. Een vraagouder: *“Nou ze gingen dus iets kopen, ja dat vind ik dus wel iets moeilijks. Want dan komt ze met iets gekochts terug. En dat heb ik ook wel meteen ter sprake gebracht en dan zegt ze: ‘Nee, daar mag je niks over zeggen’ [...] ja, dat het..*

Alsof het, alsof het niet helemaal goed genoeg is zeg maar”(V2). Aan de andere kant zijn zij de steunouder dankbaar en beseffen dat het goed kan zijn voor het kind.

Het derde dilemma is rolverwarring bij steunouders. Een aantal steunouders (31%) heeft een achtergrond in welzijn, zorg of onderwijs en vindt het soms lastig een juiste rol aan te nemen. Zij zien dat de vraagouder mogelijk baat heeft bij hun expertise of connecties, maar proberen terughoudend te zijn: *“Ik ben natuurlijk een coach he, dus ik moet me heel erg inhouden [...] Iets neigt ze soms iets naar de sombere kant vind ik. Dus dan heb je soms zin om, ook voor haar zoontje, van: kom op: even het leven op poten zetten”(S4).*

Beëindigde samenwerking

Er was één match die recentelijk de samenwerking beëindigde. Hier waren diverse redenen voor: mismatch tussen de kinderen, miscommunicatie over de afspraak, nauwelijks contact tussen ouders en een gebrek aan inzicht in elkaars leefwereld. Beide ouders wisten niet van elkaars thuissituatie af. De steunouder: *“Ik me afvroeg: waarom zit Thijs bij ons? Is het een probleemkind? Dan had ik dat willen en moeten weten [...] Daar is iets aan de hand, dat is toch ook denk ik mijn frustratie een beetje. Wat was er aan de hand? En dat heb ik er niet uitgekregen”(S11).*

Deelvraag 4. In Hoeveerle Heeft het Ontvangen van Sociale Steun Volgens Steun- en Vraagouders Invloed op de Ervaren Opvoedstress van Vraagouders?

Verandering in opvoedstress

Het merendeel van de steunouders denkt dat het gevoel van stress in meer of mindere mate is afgenomen (zie Tabel 2). Twee van hen geven aan dat het ook toe te schrijven is aan andere omstandigheden. Eén ouder geeft aan nauwelijks veranderingen te zien. Drie steunouders geven aan dat het lastig te beoordelen is.

Het grootste deel van de vraagouders ervaart een afname in opvoedstress sinds het contact met de steunouder. Het tijdelijk ontlast worden van opvoedingsverantwoordelijkheden kan bijdragen aan de draagkracht van vraagouders: *“Dat ik die dag dan ook echt wel zie als een soort van: zo nu mag ik eens even lekker ontspannen. Hij is daar en jij mag even voor jezelf dingen gaan doen. Dan ga ik ook naar de sportschool of naar de sauna, of iets doen waar ik dan echt even van opknop”(V8). Een aantal vraagouders (33%) geeft desondanks aan de huidige situatie als zwaar te ervaren en geeft aan meer ondersteuning (informeel of professioneel) nodig te hebben. Eén ouder geeft aan dat de stress op zijn minst gelijk gebleven is en één ouder weet niet of het*

veranderd is, omdat er andere omstandigheden zijn die de vraagouder als belastend ervaart.

Tabel 2

Verandering Opvoedstress

	Steunouders (<i>n</i> = 16)	Vraagouders (<i>n</i> = 12)
Afname	75	83.3
Gelijk gebleven	6.5	8.3
Niet te beoordelen	18.5	8.3

Noot. Aantallen in procenten

Discussie

Om meer inzicht te krijgen in de mogelijke stressreductie door interventies die sociale steun stimuleren is in dit onderzoek gerapporteerd over de ervaringen van steunouders en vraagouders die deelnemen aan Buurtgezinnen.nl. Aan de ouders is in interviews gevraagd hoe het is om steun te geven of te ontvangen, welke bevorderende en belemmerende ervaringen zij hebben in het contact en in hoeverre opvoedstress binnen het vraaggezin is veranderd door de steun van een steungezin.

Ten eerste vinden steun- en vraagouders het prettig om in een informele sfeer met elkaar in contact te zijn, maar is een aantal relationele en praktische voorwaarden belangrijk om het onderling contact te bevorderen. De relationele voorwaarden zijn wederzijds vertrouwen, acceptatie van verschillen, betrokkenheid bij en kennis van elkaars situatie, uitspreken van verwachtingen, en duidelijke en transparante communicatie. De praktische voorwaarden zijn een duidelijk omschreven vraag, regelmatig contact (i.e. frequent contact tussen ouders), continuïteit in afspraken, een kleine geografische afstand en een zekere mate van wederkerigheid in de relatie. Deze voorwaarden komen grotendeels overeen met die van d'Abbs (in Van Tilburg, 1985, p. 44). De genoemde voorwaarden blijken essentieel voor de kwaliteit van de relatie, want het ontbreken van de voorwaarden zou een belemmering kunnen vormen voor het geven en ontvangen van informele sociale steun (e.g., Budde & Schene, 2004; Feeney & Collins, 2015; Linders, 2010). De relatie betreft tevens vaak een groeiproces tussen beide partijen: de stabiliteit van de relatie en het wederzijds vertrouwen neemt toe naarmate ouders langer met elkaar omgaan en naarmate ze meer samen of voor elkaar doen (Hortulanus, Machielse, & Meeuwesen, 2003; Thoits, 2011; Van Tilburg, 1985). De tijd nemen voor dit groeiproces kan ten goede

komen aan de kwaliteit van de relatie.

Ten tweede vinden steun- en vraagouders dat het geven en ontvangen van sociale steun een verrijking is voor de contacten van ouders en van meerwaarde voor de ontwikkeling van kinderen. Voor ouders kan het verrijkend zijn om contact te hebben buiten de eigen sociale kringen. Steunouders bieden een andere kijk op de opvoeding, overwegend via modelleren. Dit is onderdeel van de sociale leertheorie (Bandura, 1977), waarbij vraagouders kunnen leren door te zien hoe steunouders in een bepaalde situatie handelen. Dit contact buiten de eigen sociale kringen bespoedigt het proces van maatschappelijk stabiliteit en integratie (Hortulanus, Machielse, & Meeuwesen, 2003). Voor kinderen is het een meerwaarde om zich in een veilige en ontspannende omgeving te begeven, waarin zij gestimuleerd worden in hun ontwikkeling. Dit sluit aan bij de bevinding dat juist kinderen uit gezinnen in een kwetsbare positie een stabiele ondersteunende omgeving en betrokken andere volwassenen nodig hebben (Östberg & Hagekull, 2000). Dit kan een aanvulling zijn op de ondersteuning die zij van huis uit krijgen. De aanwezigheid van deze *significant others* (Thoits, 2011) kan van essentieel belang zijn, omdat kinderen zich hierdoor gezien en geaccepteerd voelen, meer zelfvertrouwen opbouwen en contact opdoen buiten het eigen gezin (Lam, 2016; Thoits, 2011).

Ten derde ervaren steun- en vraagouders een balans tussen afstand en nabijheid als bevorderend. De steun bestaat doorgaans uit praktische (opvangen van het kind) en in mindere mate ook emotionele, adviserende, waarderings- en gezelschapssteun. Het valt op dat het tonen van emotionele betrokkenheid door steunouders en het delen van persoonlijke problemen (emotionele steun) van vraagouders in meer dan de helft van de relaties nadrukkelijk achterwege blijft. In lijn met de resultaten uit deze studie is een zekere mate van betrokkenheid (nabijheid, meelevendheid, gericht zijn op, begrip tonen, beschikbaarheid en bereikbaarheid) positief, maar téveel emotionele betrokkenheid kan leiden tot verlies van persoonlijke vrijheid en autonomie van de vraagouder (Schmitz, 2001; Van Tilburg, 1985) en bezorgde gevoelens bij de steunouder (Bohns & Flynn, 2015). Voornamelijk in situaties waar de verschillen in posities (feitelijke ongelijkwaardigheid) groot zijn, blijkt het bewaren van afstand positief. De vraag is of emotionele en adviserende steun in deze setting zoveel waarde moet krijgen, aangezien Lam (2016) stelt dat het bieden van praktische-, gezelschaps-, en waarderingssteun al van onschatbare waarde kan zijn.

Ten vierde blijkt dat het bevorderend kan werken om feitelijke ongelijkwaardigheid te

erkennen. De uitkomst dat het erkennen van ongelijkwaardigheid een bevorderende factor is, komt niet overeen met de verwachting voorafgaand aan dit onderzoek. De verwachting was juist dat gelijkwaardigheid als bevorderend en ongelijkwaardigheid overwegend als belemmerend zou worden ervaren voor de relatie. Waar in een aantal relaties sprake is van gevoelsmatige gelijkwaardigheid (e.g., interacties, interesses), kenmerken de meeste relaties zich door feitelijke ongelijkwaardigheid (e.g., opleiding, posities, situatie, leefomgeving). Het erkennen van deze ongelijkwaardigheid is acceptabeler dan wanneer de ongelijkwaardigheid ontkend zou worden (Bredewold, 2014).

In deze studie komt naar voren dat ongelijkwaardigheid in een aantal matches dilemma's met zich meebrengt. Steunouders kunnen gevoelens van machteloosheid ervaren, doordat het kind zich mogelijk in een thuisomgeving bevindt die mogelijk in beperkte mate stimulerend is. Dit kan onder andere leiden tot de neiging om materiële steun (e.g., het kopen van kleding of spullen) te bieden, waar de vraagouder niet altijd op zit te wachten. In de literatuur wordt ook wel gesproken van *miscarried helping* (Bolger, Zuckerman, & Kessler, 2000; Fales, Essner, Harris, & Palermo, 2014), waarbij de geboden steun niet geheel aansluit bij hetgeen de vraagouder in eerste instantie wenst.

Ten vijfde blijkt er relatief vaak sprake te zijn van een kloof tussen de bereidheid van steunouders om (extra) steun te bieden en de terughoudendheid vraagouders om steun te vragen of te accepteren. Dit kan het geven ontvangen van sociale steun mogelijk belemmeren, omdat de benodigde steun niet geboden wordt. Linders (2010) noemt dit handelings- en vraagverlegenheid en acceptatieschroom. Vraagverlegenheid en acceptatieschroom kunnen verklaard worden door (1) zogenaamde *feeling rules* (Hochschild, 1979) gevormd door *support schemata* (Simons & Johnson, 1996) en door (2) een *empathy gap* (Bohns & Flynn, 2015). *Feeling rules* zijn emoties die worden gestuurd door sociale regels. Zo vragen vraagouders niet om de nodige steun of accepteren geen steun, omdat zij vanuit een bepaalde opvoeding of cultuur geleerd hebben problemen zelf op te lossen. *Support schemata*, omschrijft dat mensen die als kind niet gewend zijn om steun te vragen dat ook in hun latere leven niet gauw zullen doen. Een *empathy gap* (Bohns & Flynn, 2015) betekent dat vraag- en steunouders een situatie vanuit een ander perspectief interpreteren. Vraagouders kunnen interpreteren dat de steunouder al genoeg voor hen doet en te weinig tijd heeft. Dit kan gepaard gaan met gevoelens van incompetentie, afhankelijkheid en schaamte ervaren. Steunouders kunnen gedrag van de vraagouder (e.g., geen

steun vragen) verkeerd interpreteren doordat zij denken dat de vraagouder geen behoefte heeft aan (extra) steun. Beide ouders hebben geen zicht op elkaars interpretaties en daardoor wordt de steunbehoefte van vraagouders mogelijk onderschat. *Feeling rules* en een *empathy gap* kunnen ervoor zorgen dat vraagouders niet de steun ontvangen die eigenlijk nodig is (Bohns & Flynn, 2015; Linders, 2010). Door het opdoen van positieve ervaringen in het vragen om steun neemt vraagverlegenheid mogelijk af (Simons & Johnson, 1996) en dit kan ten goede komen aan de onderlinge relatie.

Tot slot is in deze studie onderzocht of het bieden van sociale steun impact heeft op de ervaren opvoedstress van vraagouders. Een groot deel van de vraagouders (83%) ervaart een (lichte) afname in de mate van opvoedstress ten opzichte van vóór het contact met het steungezin. Dit resultaat lijkt overeen te komen met de bevinding dat ouders en kinderen een verbeterd welzijn ervaren wanneer zij sociaal ingebed zijn en informele sociale steun ontvangen (Cohen & Wills, 1985; Gleeson, Hsieh, & Cryer-Coupet, 2016; Simons & Johnson, 1996). Informele sociale steun zou een protectieve werking kunnen hebben op de negatieve effecten van stress, iets wat ook het stressbuffering model (Cohen & Wills, 1985) onderschrijft. Over effectiviteit kan niet gesproken worden, aangezien er geen kwantitatieve voor- en nameting plaats heeft gevonden.

Sterke Kanten en Beperkingen

Zoals elk onderzoek kent ook dit onderzoek een aantal sterke kanten en beperkingen. Allereerst is onderzoek naar de ervaringen van steun- en vraagouders in het geven en ontvangen van sociale steun in opvoedingssituaties vrij uniek. Veel onderzoeken meten de effectiviteit van een interventie en staan niet stil bij de betekenis en persoonlijke ervaringen en opvattingen van steun- als vraagouders. Deze door kwalitatief onderzoek verkregen informatie kan een nieuw licht werpen op de verklaring waarom sociale steun al dan niet een (matig) effect heeft op opvoedstress. Zo lijkt vraagverlegenheid invloed te hebben op het effect, omdat vraagouders nauwelijks durven te vragen waardoor zij mogelijk minder ondersteuning krijgen dan nodig is. Een ander sterk punt is dat een redelijk gevarieerde groep ouders geïnterviewd is (e.g., opleidingsniveau, gezinssamenstelling, wonend in stad of dorp). Dit vergroot de representativiteit van de resultaten (Bryman, 2012). Tevens is opvallend dat de groep vraagouders een grote diversiteit bevat. Waar dit soort interventies vaak doelen op ouders met een lage sociaaleconomische status, bleek uit dit onderzoek dat deze interventie juist ook

geschikt is voor andere aanleidingen (e.g., relatieproblemen, gering sociaal netwerk, burn-out). Dit onderzoek laat zien dat diverse lagen uit de samenleving deel kunnen nemen aan interventies voor het ontvangen van informele sociale steun.

Naast sterke kanten heeft dit onderzoek ook een aantal beperkingen, waarmee bij het interpreteren van de resultaten rekening is gehouden. Ten eerste waren veel matches nog maar kort in contact met elkaar, waardoor zij relatief weinig voorbeelden konden geven of (nog) geen belemmerende ervaringen waren tegengekomen. Het is aannemelijk dat wanneer dit onderzoek over een jaar nogmaals uitgevoerd wordt, dit andere resultaten oplevert. Ten tweede zijn alleen ouders uit de provincie Noord-Holland geïnccludeerd in dit onderzoek. Mogelijk heeft dit de generaliseerbaarheid naar andere provincies in Nederland beperkt, omdat de ervaringen van ouders in het geven en ontvangen van informele sociale steun daar mogelijk anders zijn. Ten derde beperkt de vraag over de verandering in opvoedstress zich tot het ervaren effect en meet dit geen daadwerkelijke afname. Op één moment is gevraagd naar de ervaren verandering, waardoor ouders mogelijk in hun antwoord afwijken van de werkelijkheid (e.g., net een ontspannen weekend achter de rug). Door de waarschijnlijkheid van deze vertekening dienen deze resultaten met voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden.

Aanbevelingen

Longitudinaal vervolgonderzoek (zowel kwalitatief als kwantitatief) naar de veranderingen in de onderlinge relatie en de impact van de steun over een langere periode kan meer inzicht bieden in welke factoren een rol spelen bij het verminderen van opvoedstress. Hierbij valt te denken aan de veranderingen in afstand en nabijheid en vraag- en handelingsverlegenheid, en welke factoren van invloed zijn op deze veranderingen. Ook veranderingen in bijvoorbeeld opvoedstress, competentiegevoelens en de ouder- kind relatie kunnen meegenomen worden. Naar aanleiding van dit onderzoek is het raadzaam om ook andere provincies in Nederland te includeren bij vervolgonderzoek, omdat dit de generaliseerbaarheid vergroot. Tot slot kan onderzoek naar succesfactoren en uitdagingen in het functioneren van de coördinator van Buurtgezinnen.nl, en vergelijkbare interventies, helpen om de dienstverlening aan ouders optimaliseren.

Naar aanleiding van dit onderzoek kan een aantal aanbevelingen aan Buurtgezinnen.nl en vergelijkbare interventies gedaan worden. Het is aan te raden om bij de begeleiding van ouders een aantal belangrijke thema's onder de aandacht te brengen. Ten eerste zouden coördinatoren

van Buurtgezinnen.nl vraag- en handelingsverlegenheid kunnen verhelderen, zodat ouders van zichzelf en van elkaar weten in welke mate dit speelt. Het creëren van dit bewustzijn kan mogelijk helpen om vraagverlegenheid te verminderen. Dit kan door een schaalvraag bij de intake: “*Waar bevindt u zich op de schaal van steun vragen 0 (= ik vind het vragen van steun heel makkelijk) en 10 (= ik vind het vragen van steun heel moeilijk)?*”. Mogelijk is het zinvol om deze vraag bij de evaluatiegesprekken nogmaals te stellen, zodat inzichtelijk wordt wat de verandering is. De veronderstelling is namelijk dat wanneer ouders vaker om hulp vragen, dit de drempel verlaagt (Simons & Johnson, 1996). Ten tweede is afstemming wat betreft het bieden van materiële steun mogelijk behulpzaam. Wanneer beide ouders transparant hun ideeën hierover delen, kan *miscarried helping* (e.g., het kopen van kleding) voorkomen worden. Ten derde is het aanbieden van een (eenmalige) cursus voor sommige steunouders mogelijk gepast. Zij ervaren namelijk een aantal dilemma’s, zoals gevoelens van machteloosheid, het bieden van materiële steun en rolverwarring. Het uitwisselen met andere steunouders kan helpen om bewustzijn te creëren over deze dilemma’s, zodat zij hier adequater mee om kunnen gaan. Ook kan uitwisseling helpen om te voorkomen dat ouders te maken krijgen met dergelijke dilemma’s.

Conclusie

Al met al ervaren ouders het als positief om informele sociale steun te geven en te ontvangen. Het is betekenisvol en versterkt het gevoel gezien en gesteund te worden. Sociale steun kan van meerwaarde zijn voor de vermindering van opvoedstress bij de vraagouder, mits de relatie voldoet aan een aantal relationele en praktische voorwaarden. Het is van belang ongelijkwaardigheid te erkennen en een balans in afstand en nabijheid te vinden. Een aantal ouders staan voor uitdagingen, waaronder handelings- en vraagverlegenheid en het bieden van materiële steun. Deze inzichten dragen bij aan kennis over het geven en ontvangen van informele sociale steun en bieden aanknopingspunten om matches verder te optimaliseren.

Literatuurlijst

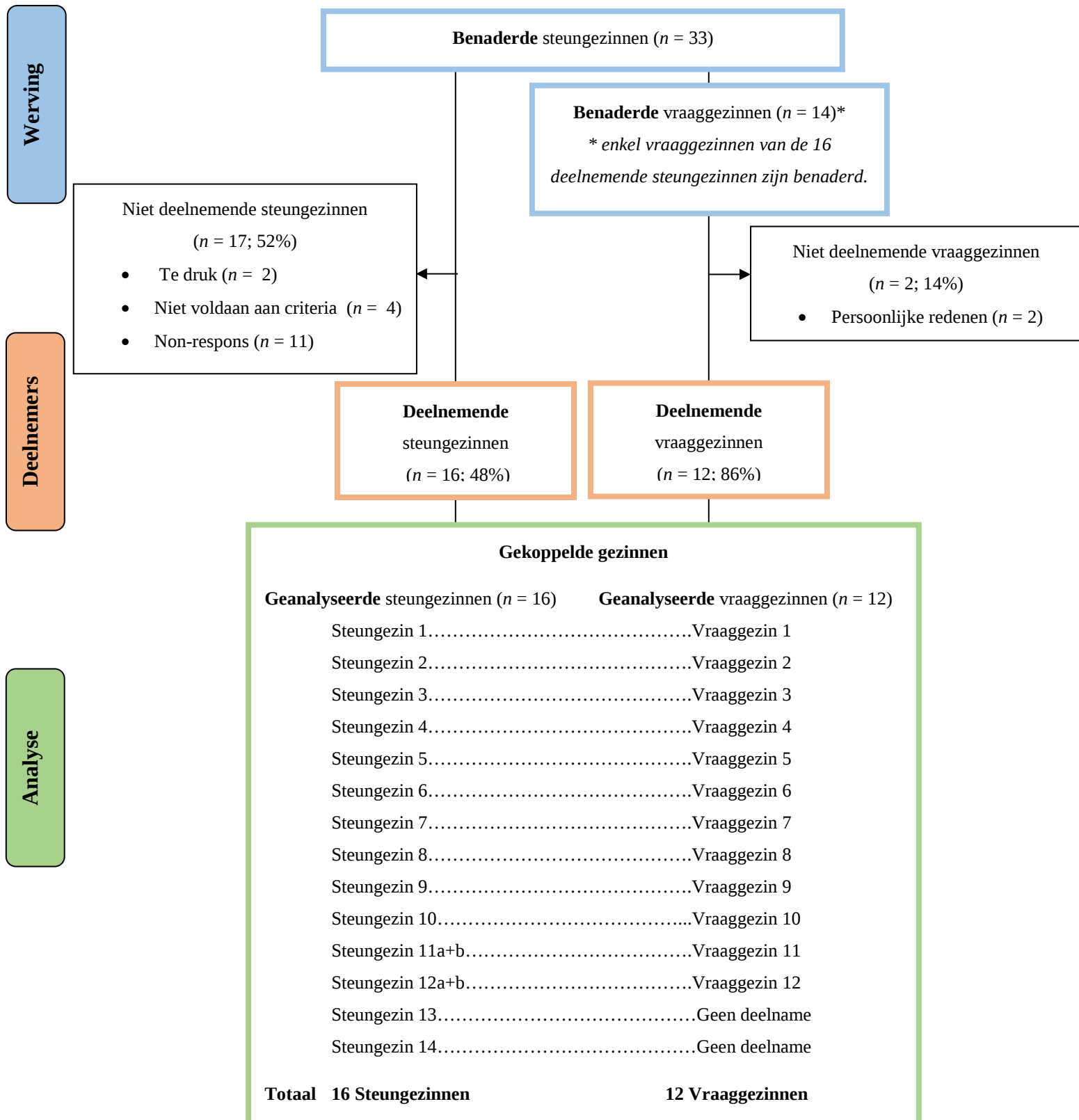
- Asscher, J. J. (2005). *Parenting support in community settings. Parental needs and effectiveness of the Home-Start Program*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Asscher, J. J., Deković, M., Prinzie, P., Hermanns, J., & Van den Akker, A. L. (2009). De betekenis van veranderingen in gezinnen die hebben deelgenomen aan het Home-Start programma en voorspellers van deze veranderingen. *Pedagogiek*, 29, 247–267.
Geraadpleegd op <https://www.home-start.nl/pages/Home-start/Home>
- Bakker, I., Bakker, C., Van Dijke, A., & Terpstra, L. (1998). *O&O in perspectief*. Utrecht: NIZW.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Barnet, B., Duggan, A. K., Devoe, M., & Burrell, L. (2002). The effect of volunteer home visitation for adolescent mothers on parenting and mental health outcomes: A randomized trial. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 156, 1216–1222.
doi:10.1001/archpedi.156.12.1216
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55(1), 83–96. doi: 10.2307/1129836
- Bohns, V. K., & Flynn, F. J. (2015). Empathy gaps between helpers and help-seekers: Implications for cooperation. Geraadpleegd op <http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/>
- Bolger, N., Zuckerman, A., & Kessler, R. C. (2000). Invisible support and adjustment to stress. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(6), 953–961. doi:10.1037//0022-3514.79.6.95
- Budde, S., & Schene, P. (2004). Informal social support interventions and their role in violence prevention: An agenda for future evaluation. *Journal of Interpersonal Violence*, 19(3), 341–355. doi:10.1177/0886260503261157
- Bredewold, F. H. (2014). Lof der oppervlakkigheid. *Contact tussen mensen met een verstandelijke of psychiatrische beperking en buurtbewoners* (Proefschrift). Amsterdam: Van Gennep.

- Bredewold, F., Tonkens, E., & Trappenburg, M. (2013). Wederkerigheid tussen weerbare en kwetsbare burgers. Wat zijn de mogelijkheden en voorwaarden? In T. Kampen, I. Verhoeven, & L. Verplanken (Eds.), *De affectieve burger. Hoe de overheid verleidt en verplicht tot zorgzaamheid* (pp. 168–186). Amsterdam: Van Genneep.
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32, 513–531. Geraadpleegd op <https://www.researchgate.net/>
- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods (Fourth Edition)*. Oxford: Oxford University Press.
- CBS. (2008). *Jaarrapport 2008 Landelijke Jeugdmonitor*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS. (z.j.). Onderwijsniveau. CBS. Geraadpleegd op <https://www.cbs.nl/nl-nl/artikelen/nieuws/2013/40/onderwijsniveau-bevolking-gestegen/onderwijsniveau>
- Cohen, S. (2004). Social relationships and health. *American Psychologist*, 59, 676–684. doi:10.1037/0003-066X.59.8.676
- Cohen, S., & Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98, 310–357. Geraadpleegd op <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed>
- Coulton, C.J., Crampton, D. S., Irwin, M., Spilsbury, J. C., & Korbin, J. E. (2007). How neighborhoods influence child maltreatment: A review of the literate and alternative pathways. *Child Abuse and Neglect*, 31(11), 1117–1142. doi:10.1016/j.chiabu.2007.03.023
- Corcoran, J., & Nichols-Casebolt, A. (2004). Risk and resilience ecological framework for assessment and goal formulation. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 21, 211–236. doi:10.1023/B:CASW.0000028453.79719.65
- Crnic, K., & Low, C. (2002). Everyday stresses and parenting. In M. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: Pratical issues in parenting* (Vol. 5, pp. 243–267). Mahway, NJ: Lawrance Erlbaum Associates.

- Davidson, L., Chinmans, M., Sells, D., & Rowe, M. (2006). Peer support among adults with serious mental illness: A report from the field. *Schizophrenia Bulletin*, 32(3), 443–450. doi:10.1093/schbul/sbj043
- Engbersen, R., Sprinkhuizen, A., Uyterlinde, M., & Lub, V. (2008). *Tussen zelfsturing en paternalisme. Inhoud geven aan empowerment in achterstandswijken*. Utrecht: Movisie.
- Fales, J. L., Essner, B. S., Harris, M. A., & Palermo, T. M. (2014). When helping hurts: Miscarried helping in families of youth with chronic pain. *Journal of Pediatric Psychology*, 39(4), 427–437. doi:10.1093/jpepsy/jsu003
- Feeney, B. C., & Collins, N. L. (2015). A new look at social support: A theoretical perspective on thriving through relationships. *Personality and Social Psychology Review*, 19(2), 113–147. doi:10.1177/1088868314544222
- Geens, N., & Vandenbroeck, M. (2014). The (ab)sense of a concept of social support in parenting research: A social work perspective. *Child & Family Social Work*, 19(4), 491–500. doi:10.1111/cfs.12048
- Gleeson, J. P., Hsieh, C., & Cryer-Coupet, Q. (2016). Social support, family competence, and informal kinship caregiver parenting stress: The mediating and moderating effects of family resources. *Children and Youth Services Review*, 67, 32–42. doi:10.1016/j.childyouth.2016.05.012
- Gottlieb, B. H. (1983). Social support as a focus for integrative research in psychology. *American Psychologist*, 38(2), 278–287. doi:10.1037/0003-066X.38.3.278
- Hermanns, J., Öry, F., & Schrijvers, G. (2005). *Helpen bij opgroeien en opvoeden: Eerder, sneller en beter. Een advies over vroegtijdige signalering en interventies bij opvoed- en opgroei problemen*. Utrecht: Julius Centrum.
- Hochschild, A. R. (1979). Emotion work, feeling rules, and social structure. *The American Journal of Sociology*, 85(3), 551–575. doi:10.1086/227049
- Hortulanus, R., Machielse, A., & Meeuwesen, L. (2003). *Sociaal isolement. Een studie over sociale contacten en sociaal isolement in Nederland*. Den Haag: Elsevier overheid.

- Krause, N., & Shaw, B. A. (2000). Giving social support to others, socioeconomic status, and changes in self-esteem in late life. *Journals of Gerontology*, 55(6), 323–333. doi:10.1093/geronb/55.6.S323
- Lam, E. (2016). *Risicokind of evenwichtskunstenaar? Kind zijn ondanks een moeilijke thuissituatie*. Schiedam: Uitgeverij Scriptum.
- Linders, L. (2010). *De betekenis van nabijheid: Een onderzoek naar informele zorg in een volksbuurt* (Proefschrift). Den Haag: SDU- uitgevers.
- Ortega, D. M. (2002). How much support is too much? Parenting efficacy and social support. *Children and Youth Services Review*, 11, 853–876. doi:10.1016/S0190-7409(02)00239-6
- Östberg, M., & Hagekull, B. (2000). A structural modeling approach to the understanding of parenting stress. *Journal of Clinical Child Psychology*, 29, 615–625. doi:10.1207/S15-374424JCCP2904_13
- Rook, K. S., & Sorkin, D. H. (2003). Fostering social ties through a volunteer role: Implications for older adults' psychological health. *International Journal of Aging and Human Development*, 57, 313–337. doi:10.2190/NBBN-EU3H-4Q1N-UXHR
- Schmitz, M. (2001). Intelligent balanceren tussen distantie en betrokkenheid. *Huisarts en Wetenschap*, 44, 118–122. doi:10.1007/BF03082361
- Schreuders, B. (2015). *Protocolen voor begeleiding van mensen met psychische klachten. Handleiding voor POH-GGZ en overige zorgprofessionals*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Simons, R. L., & Johnson, C. (1996). The impact of marital and social network support on quality of parenting. In G.R. Pierce, B. R. Sarason, & I. G. Sarason (Eds.), *Handbook of social support and the family* (pp. 269–287). New York: Plenum Press.
- Smith, J. A., Flowers, P., & Larkin, M. (2013). *Interpretative Phenomenological Analysis. Theory, method and research*. London: SAGE publications Ltd.
- Thoits, P. A. (2011). Mechanisms linking social ties and support to physical and mental health. *Journal of Health and Social Behavior*, 52(2), 145–161. doi:10.1177/0022146510395592

- Van Aar, J. V., Asscher, J. J., Zijlstra, B. J. H., Deković, M., & Hoffenaar, P. J. (2015). Changes in parenting and child behavior after the home-start family support program: A 10 year follow-up. *Children and Youth Services Review*, 53, 166–175.
doi:10.1016/j.childyouth.2015.03.029
- Van der Lans, J. (2010). *Eropaf! De nieuwe start van het sociaal werk*. Amsterdam: Augustus.
- Van Egten C., Zeijl, E., De Hoog, S., Nankoe, C., & Petronia, E. (2008). *Gezinnen van de Toekomst – deel A: Cijfers en Trends en Gezinnen van de Toekomst - deel B: ‘Opvoeding en Opvoedingsondersteuning’*. Den Haag: E- Quality.
- Van Tilburg, T. G. (1985). *De betekenis van ondersteuning in primaire sociale relaties. Uitwerking ten behoeve van onderzoek naar de ervaren ondersteuning, wenselijke geachte verbondenheid, en eenzaamheid* (Proefschrift). Amsterdam: VU Uitgeverij.
- Zeijl, E., Crone, M., Wiefferink, K., Keuzenkamp, S., & Reijneveld, M. (2005). *Kinderen in Nederland*. Leiden: SCP/TNO.

Bijlage 1. Overzicht Werving van Steun- en Vraaggezinnen (Consort 2010 flow diagram)

Bijlage 2. Informatiebrochure voor deelnemers aan onderzoek buurtgezinnen

Beste deelnemer,

Voordat het onderzoek begint, is het belangrijk dat u op de hoogte bent van de procedure die in dit onderzoek wordt gevolgd. Lees daarom onderstaande tekst zorgvuldig door en aarzel niet om opheldering te vragen over deze tekst, mocht deze niet duidelijk zijn. De onderzoeker zal eventuele vragen graag beantwoorden.

DOEL VAN HET ONDERZOEK

Het doel van het onderzoek is om de ervaringen van vraag- en steunouders in kaart te brengen die zij hebben met de onderlinge samenwerking.

GANG VAN ZAKEN TIJDENS HET ONDERZOEK

Bij instemming van deelname worden concrete afspraken gemaakt over datum en plaats van het interview. Er zal een één op één een interview plaatsvinden met de ouder in de thuissituatie. Het interview duurt ongeveer 50-60 minuten.

VERTROUWELIJKHEID

Voor dit onderzoek worden zowel databasegegevens als interviewgegevens gebruikt. Al deze gegevens blijven volstrekt vertrouwelijk en worden anoniem verwerkt. Tevens worden de persoonlijke gegevens niet ter beschikking gesteld aan derden.

DATABASEGEGEVENS. De volgende gegevens zullen uit de database gebruikt worden:

Vraag- en steungezin: Gezinssamenstelling, leeftijd, geslacht, opleiding, nationaliteit, religie, hoe in contact gekomen met Buurtgezinnen, frequentie en duur van de steun.

Vraaggezin: Reden voor aanmelding, bekend bij hulpverlening of niet.

INTERVIEWGEGEVENS. Indien genoemde gegevens uit de database niet beschikbaar zijn, zal daar tijdens het interview naar gevraagd worden. De verkregen resultaten uit het interview zullen gebruikt worden voor het onderzoek.

VRIJWILLIGHEID

Als u nu besluit af te zien van deelname aan dit onderzoek, zal dit op geen enkele wijze gevolgen voor u hebben. U kunt gewoon deel blijven nemen aan Buurtgezinnen. Als u tijdens het onderzoek zelf besluit uw medewerking te staken, zal dat eveneens op geen enkele wijze gevolg voor u

hebben. Tevens kunt u 24 uur na dit onderzoek alsnog uw toestemming om gebruik te maken van uw gegevens intrekken. Mocht u uw medewerking staken, of achteraf, zij het binnen 24 uur, uw toestemming intrekken, dan zullen uw gegevens worden verwijderd uit onze bestanden en vernietigd.

VERZEKERING

Omdat dit onderzoek geen risico's voor uw gezondheid of veiligheid met zich meebrengt, gelden de voorwaarden van de reguliere aansprakelijkheidsverzekering van de UvA.

NADERE INLICHTINGEN

Mocht u vragen hebben over dit onderzoek, vooraf of achteraf, dan kunt u zich wenden tot de verantwoordelijke onderzoekers, dr. Patty Leijten, email: p.h.o.leijten@uva.nl en Linde Remmelink, email: l.e.remmelink@hva.nl, tel. 06-21158545, Nieuwe Achtergracht 127, 1018 WS Amsterdam. Voor eventuele klachten over dit onderzoek kunt u zich wenden tot het lid van de Commissie Ethiek, dr. Henny Bos, tel. 020-5251206, email h.m.w.bos@uva.nl.

TOESTEMMINGSVERKLARING

Dit formulier hoort bij de schriftelijke informatie die u heeft ontvangen over het onderzoek waar u aan deelneemt. Met ondertekening van dit formulier verklaart u dat u de deelnemersinformatie heeft gelezen en begrepen. Verder geeft u met de ondertekening te kennen dat u akkoord gaat met de gang van zaken zoals deze staat beschreven in de informatiebrochure.

Als u nog verdere informatie over het onderzoek zou willen krijgen kunt u zich wenden tot de verantwoordelijke onderzoekers: Patty Leijten en Linde Rummelink.

[DEELNEMER]

“Ik heb de informatie gelezen en begrepen en geef toestemming voor deelname aan het onderzoek, het gebruik van databasegegevens en gegevens uit het interview. Ik behoud daarbij het recht om zonder opgaaf van reden deze instemming weer in te trekken. Tevens behoud ik het recht op ieder door mij gewenst moment te stoppen met de deelname.”

Aldus in tweevoud getekend:

Naam:

Datum:

.....

handtekening

[ONDERZOEKER]

“Ik heb toelichting verstrekt op het onderzoek. Ik verklaar mij bereid nog opkomende vragen over het onderzoek naar vermogen te beantwoorden.”

Naam: Linde Rummelink

Datum:

.....

handtekening

Bijlage 2. Topiclijsten interviews**Topiclijst Steunouder****Steun geven**

- Hoe ziet jullie contact eruit? Kunt u wat meer vertellen over de soort steun die u geeft?
- Waar biedt u ondersteuning in? Waar biedt u geen ondersteuning in?
- *“Soms wordt afgesproken dat de vraagouder ook iets terug doet voor de steunouder”*. Is dat bij jullie ook zo? Hoe geven jullie samen vorm aan wederkerigheid? Wat doet de vraagouder terug voor u? Wat vindt u daar van?
- Wat vindt u er in het algemeen van om steun te geven?

Bevorderende ervaringen

- Zou u wat meer kunnen vertellen over wat u als fijn/leuk/prettig ervaart in het geven van deze steun/in het contact? Wat gaat er goed tussen jullie? Kunt u een voorbeeld/situatie noemen?
- *Als al iets positiefs aan de orde gekomen is: “U noemde net dat u het fijn vindt... zou u nog wat meer kunnen vertellen over wat u als fijn/prettig ervaart?”*

Belemmerende ervaringen

- U geeft aan dat u ... en ... als positief ervaart. Zijn er misschien ook dingen die u als minder fijn/leuk/prettig ervaart in het contact met de andere ouder?
- Wat vindt u lastig? Waar loopt u tegen aan?

U kunt denken aan communicatie, afspraken, grenzen aangeven

Ervaren veranderingen sinds de samenwerking

- Wat is er volgens u veranderd sinds het samenwerken met een ander gezin?
- Soms horen we wel eens van ouders dat zij Buurtgezinnen aanvragen omdat ze overbelasting ervaren en het even niet meer aankunnen. Wat is volgens u het effect van het contact met het vraaggezin op de mate van overbelasting van de vraagouder? (Heeft u bijvoorbeeld het idee dat deze is afgenomen, gelijk is gebleven, of is toegenomen?)

Open einde: *“Is er nog iets waar we het nog niet over hebben gehad?”*

Topiclijst Vraagouders

Steun ontvangen/vragen

- Hoe ziet jullie contact eruit? Kunt u wat meer vertellen over de soort steun die u krijgt?
- Waar ontvangt u ondersteuning voor? Waar ontvangt u geen ondersteuning voor?
- *“Soms wordt afgesproken dat de vraagouder ook iets terug doet voor de steunouder”*. Is dat bij jullie ook zo? Hoe geven jullie samen vorm aan wederkerigheid? Wat doet de vraagouder terug voor u? Wat vindt u daar van?
- Wat vindt u er in het algemeen van om steun te ontvangen?

Bevorderende ervaringen

- Zou u wat meer kunnen vertellen over wat u als fijn/leuk/prettig ervaart in deze steun/in het contact?
- Wat gaat goed er goed tussen jullie? Kunt u een voorbeeld/situatie noemen?
- *Als al iets positiefs aan de orde gekomen is: “U noemde net dat u het fijn vindt... zou u nog wat meer kunnen vertellen over wat u als positief ervaart?”*

Belemmerende ervaringen

- U geeft aan dat u ... en ... als fijn vindt. Zijn er misschien ook dingen die u als minder fijn/leuk/prettig ervaart in het ontvangen van steun/contact met het andere gezin?
- Zou u wat meer kunnen vertellen over wat u misschien als moeilijk ervaart?
- Wat vindt u lastig? Waar loopt u tegen aan?

Geen concrete dingen: “U kunt denken aan.. afspraken, communicatie”

Ervaren veranderingen sinds de samenwerking

- Wat is er volgens u veranderd sinds u steun krijgt van het andere gezin/contact met een ander gezin?
- Soms horen we wel eens van ouders dat mensen Buurtgezinnen aanvragen omdat ze overbelasting ervaren en het even niet meer aankunnen. Indien dit voor u ook zo is, wat betekent de steun die u krijgt voor de ervaren overbelasting? (Heeft u bijvoorbeeld het idee dat deze is afgenomen, gelijk is gebleven, of is toegenomen?).

Open einde: *“Is er nog iets dat nog niet ter sprake is gekomen?”*